

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

12.11.2021

Tieteentekijöiden lausunto yliopistojen koulutusvastuuesityksistä

Tieteentekijät kiittää mahdollisuudesta lausua yliopistojen koulutusvastuuesityksistä. Otamme kantaa lausunnossamme resursseihin ja koulutusvastuusäätelyn tarpeeseen.

Resurssit

Tieteentekijät on yliopistosektorin suurin henkilöstöjärjestö ja kantaa huolta esitysten osalta erityisesti riittävästä resursseista koulutusvastuiden laajentamiseksi nykyisestä. Vaikka hallitus kautensa alussa pystyi kasvattamaan korkeakoulutuksen rahoitusta, on korkeakoulujen tehtäväälistaa ja vastuita lisätty samanaikaisesti. Korkeakoulujen uusien aloituspaikkojen määriä kasvatettiin ja tavoitteet näiltä osin ovat kunnianhimoisia. Korkeakoulujen henkilöstö on korona-aikana venynyt poikkeuksellisiin suorituksiin, ja jatkuvat veivaukset opiskelijavalintajärjestelyjen ja etäopetustoteutusten kanssa ovat kuormittaneet muun arkityön ohessa. Myös tutkimustoiminta on vaikeutunut pandemian takia erityisesti joillakin aloilla, kun tiloja on suljettu ja liikkumista rajoitettu. Tämä on haitannut muun muassa aineistonkeruuta, tutkimustilojen käyttöä sekä tieteelle tärkeää verkostoitumista. Lisäksi pitkällä tieteentekijöiden työlistalla korkeakouluissa ovat myös jatkuvan oppimisen, kansainvälistymisen, avoimen korkeakoulun ja avoimuuden kehittäminen. Kaikki nämä toimet ovat tarpeellisia osaamistason nostamiseksi, mutta resursointi ei ole seurannut vaatimuksia.

Korkeakoulujen henkilöstö on venynyt siis viimeiset vuodet sekä uusien haasteiden, jatkuvan kehittämisen että resurssivajeiden paineissa. Resurssivajeet näkyvät erityisesti yliopistosektorilla siinä, että lakisääteisiä pysyviä opetus- ja tutkimustehtäviä hoidetaan valtaosin määräaikaissa työsuhteissa. Kolmannes yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilöstön sopimuksista oli kestoaltaan vuoden tai alle vuoden vuonna 2019 (Vipunen). Väitöskirjatutkijoiden määrä ei selitä näin suurta osuutta ja työsuhteiden lyhyttä kestoja. Euroopan yliopistojen liiton EUA:n keväällä julkaisema selvitys osoitti, että yliopistojen julkisessa rahoituksessa Suomi on jäänyt jälkeen muista

Pohjoismaista. Lähtökohta koulutusvastuiden laajentamiseksi nykyisestä on siis heikko ilman uusia merkittäviä panostuksia. Uudet alat ja uudet vastuut vaativat aina uuden henkilöstön rekrytoimista. Jotta opiskelijakohtaisilta resurssien laskulta vältytään ja voidaan samalla tavoitella korkeakoulutettujen 50 % osuutta, on korkeakoulujen perusrahoitusta nostettava pysyvästi.

Koulutusvastuista päättäminen, opetuksen ja tutkimuksen kytkös

Tiede on sivistyksen, maailmankuvan ja koulutuksen perusta. Sivistys on henkistä edistystä ja kykyä oppia. Tämä on tärkeää esimerkiksi yhteiskunnan kriisinsietokyvyn, demokratian kestävyuden ja hyvän elämän mahdollistamisen näkökulmista. Kestävä yhteiskunta tarvitsee koulutettuja, osaavia ja kriittiseen ajatteluun kykeneviä ihmisiä kaikilla sektoreilla.

Tieteentekijät toivoo, että yksittäisten muutosesitysten sijaan koulutusvastuita ja niitä koskevaa säätelyä katsottaisiin kokonaisuutena, ja erityisesti siitä näkökulmasta, onko nykyinen säätelyn tapa ja taso oikeanlaista. Liitto pelkää, että joillakin aloilla tutkintonimekkeiden lisäksi ala- ja koulutusohjelmatasolle asti ulottuva säätely ei tosiasiallisesti vaikuta siihen millaisia koulutuksia tai ohjelmia yliopistoissa on. Tai pahimmillaan, mikäli säännösten muotoilut ovat arjessa käytössä, ne saattavat rajoittaa monitieteisyyttä, uusia avauksia ja koulutuksen kehittämistä, jotka kuitenkin kuuluvat yliopistojen tehtäviin.

Koulutusvastuissa kysymys on myös taloudellisen ja hallinnollisen autonomian tosiasiallisesta toteutumisesta. Useat OKM:n selvityshankkeet ovat todenneet, että yliopistouudistuksen perimmäinen tarkoitus lisätä yliopistojen itsehallintoa ei ole täysimääräisesti toteutunut, joko johtuen omien resurssien puutteesta tai hitaista toimintatapojen muutoksista. Tieteentekijöiden näkökulmasta OKM:n tiukka taloudellinen ohjaus rajoittaa yliopistojen itsehallintoa. Muun muassa OECD:n selvitys totesi yliopistojen rahoitusmallista seuraavaa: "tällainen menettely vähentää yliopistojen itsenäistä liikkumavaraa ja todennäköisesti lukitsee yliopiston suhteellisen tulostason vallitseviin lukemiin. On myös viitteitä siitä, että eräät tuloskriteerit voivat vaikuttaa kieroutuneesti itse tutkimukseen. Nämä vaihtelevat hieman suoritusperusteisen rahoitusjärjestelmän

yksityiskohdista riippuen, mutta ne voivat esimerkiksi tehdä tutkimuksesta lyhytjänteisempää ja riskinottoa tai uudistumista karttavaa, rajoittaa monitieteellisyyttä, karsia naisten uramahdollisuuksia tai estää alojen välistä liikkuvuutta.” (OECD 2017, 40.)

Yliopistoilla tulisi olla nykyistä laajemmat mahdollisuudet toteuttaa itsehallintoaan resurssien jaossa ja sitä kautta koulutusvastuiden osalta, ja tehdä niihin liittyvät päätökset autonomisesti. Tieteentekijät ymmärtää, että OKM:n tarkoitus on ollut tiukalla koulutusvastuiden säätelyllä varmistaa riittävät resurssit ja osaaminen eri aloilla sekä riittävät koulutusmäärät, mutta yliopistojen itsehallinto ei täysimääräisesti toteudu, ennen kuin yliopistot voivat päättää itse koulutusaloista. OKM:n tehtävänä toki tulee jatkossakin olla se, että eri koulutusaloilla varmistetaan riittävät koulutusmäärät yhteiskunnan tarpeisiin.

Tieteentekijät on huolissaan otetaanko koulutusvastuista päätettäessä riittävästi huomioon, että korkeimman opetuksen tulee perustua tutkittuun tietoon. Koulutusvastuiden muutoksessa on itse asiassa yliopistojen kohdalla kyse siitä missä ja mitä tutkitaan. Tähän myös liittyy yliopistojen autonomia ja tutkimuksen vapaus. Julkinen keskustelu koulutusvastuista on valitettavasti osoittanut, että yliopistot ovat päättäjille lähinnä kouluja, jotka tuottavat alueille osaajia. Koulutuksen vahva ohjaus on kuitenkin samalla tutkimuksen ohjausta.

Samat tieteentekijät opettavat ja tutkivat. Tutkimuksessa on jatkuvasti mitä moninaisempia ja moniulotteisempia kysymyksiä ratkottavana. Jotta Suomessa voisi näitä kysymyksiä kansainvälisellä tasolla ratkoa, pitäisi panostaa yliopistoihin enemmän kuin mitä väestöpohjamme ja BKT:mme ohjaa. Muuten Suomi jää kansainvälisesti edelleen jälkeen osaajien houkuttelussa ja osaamisintensiivisten alojen kehityksessä. Tällä hetkellä suomalainen tiede pystyy usein panostamaan vain rajalliseen määrään ilmiöiden tutkimusta, samalla kansallinen tiedepohjainen päätöksenteko, innovaatiotoiminta ja sekä julkinen keskustelu tarvitsisi laajan kattauksen vastauksia moniin ja moninaiisiin kiperiin kysymyksiin. Pelkästään kansainvälisen tutkimuksen seuraaminen tasolla, jolla sitä voi kommunikoida kotimaassa, vaatii resursseja. Tutkijoilla pitäisi olla aikaa myös osallistua kansainvälisiin verkostoihin ulkomailla. Moni tutkija tekisi mielellään yhteistyötä myös

paikallisesti ja maakunnallisesti, mutta siihen on harvoin varattu työehtosopimuksen mukaisissa työsuunnitelmissa aikaa. Nykyisin resurssit ja tieteentekijöiden työaika eivät riitä kaikkeen tähän. Laajenevat opetustehtävät ilman uusia resursseja näivettävät suomalaista tiedettä, erityisesti tieteen yhteiskunnallista vuorovaikutustehtävää.

Kannat koskien koulutusvastuuesityksiä

Tieteentekijät pitää yliopistojen eri esityksiä koulutusvastuista pääosin ymmärrettävinä, etenkin niitä esityksiä, joilla pyritään vastaamaan osaavan työvoiman kysyntään alalla. Muun muassa yhdestä koulutusvastuuesityksestä on käyty keskustelua toista vuosikymmentä ja se, että asiaan ei ole saatu aiemmin ratkaisua, on vaikuttanut huomattavasti niin yksilöihin, palvelujärjestelmään kuin alan tutkimuksen kehittymiseen myös Suomen suurimmassa sairaanhoitopiirissä. Sen sijaan se, että yliopistolla olisi koulutusvastuu ilman kaikkia kolmea sykliä (kandi, maisteri ja tohtori), on merkittävä poliittinen kysymys, joka tulisi ratkaista eduskunnassa.

Jossakin koulutusvastuun laajennusesityksessä kysymys on myös koulutuksen vetovoiman parantamisesta uudella tutkintonimikkeellä. Uskomme, että yliopistoissa on ymmärrys tällaisien ratkaisujen tarpeellisuudesta, ja siten päätökset tulisi kuulua yliopiston autonomian piiriin. Yliopistojen yksi tehtävä on kantaa vastuuta osaavan työvoiman tarjonnasta, ja ne etsivät aktiivisesti ratkaisuja näihin kysymyksiin.

Olemme huolissamme esityksistä, joissa koulutusmääriin tai osaamisen laajentamiseen suunnitellut opetus- ja tutkimusresurssit ovat riittämättömät. Kaikissa yliopistoissa uudet vastuut vaativat mittavia uusia rekrytointeja, eivätkä hoidu nykyisten opettavien ja tutkivien tieteentekijöiden voimin. Korkein opetus perustuu alan tutkimukseen, sitä ei voi saada toiselta alalta tai hankkia suuressa mittakaavassa yliopiston ulkopuolelta. Tutkintokoulutuksessa vaadittavan laaja-alaisen osaamisen arvioinnissa ei voida käyttää luotettavana mittarina pelkästään julkaisuiden alan luokittelua. Uuden koulutusalan synnyttäminen vaatii myös kansalliskieliä hallitsevaa henkilöstöä kaikilla tasoilla, kansainväliset rekrytoinnit ovat pitkäjänteisiä, eivätkä toimi tällaisissa kokonaisuuksissa.

Kannatamme nykyistä laajempia monitieteisiä ohjelmia, niitä voidaan toteuttaa myös nykyisten koulutusvastuiden puitteissa.

Lisätietoja:

Toiminnanjohtaja Johanna Moisio p. 0400874135